

mindenképpen a magyar irodalom egy messze sodródott részének megismeréséhez kínálva bizonyos lehetőséget. Alaposabb tájékozódásra is biztatva mindjárt.

VARGA Zoltán

S Z Í N H Á Z

HIMNUSZ

— Kérem szépen! Kérem... énrajtam nem kell segíteni... énrajtam nem szabad segíteni... én egy buta ember vagyok... Én nem értem, iní ebben a jó... az ilyen butákon nem érdemes segíteni... Kérem, könyörgök mindenkinek! Tessék énrólam kimondani: ez az asszony nem érdemli meg, hogy segítsenek rajta! Én egy gonosz ember vagyok... utálok mindenkit, utálok az egész világot! Magukat is utálok! Utálok! Utálok! Utálok! Kérem... valaki... valaki mondja ki: az ilyen buta, gonosz asszonyon nem szabad segíteni... Tilos neki segíteni... — ezek Aranka szavai Schwajda György *Himnusz* című egyfelvonásosában, amelyeket egy szenesláda tetejéről idéz mindenkire, a darab szereplőjéhez és hozzánk, akik körülüljük a néhány négyzetméternyi dobogóra emelt konyhát, s tanúi vagyunk Aranka és férje, Józsi meg-megismétlődő, hajnali párbeszédének. Ebből a szinte tömondatokból kialakuló, összeálló beszélgetésből értesülünk Aranka és Józsi életéről azt követően, hogy hajnali négykor csörög a vekker, egészen addig, hogy néhány perccel éjfél előtt Józsi napi 12—14 órai munka után, hogy gyárba—kocsmába—maszekhoz—kocsmába távon végigjárta mindennapjai stációit, hazaérkezve felkelti családját, Arankát és a három gyereket, és közösen éneklék a himnuszt.

Schwajda György merészen arra vállalkozik, ami nem kifejezetten drámai megoldásnak tekinthető, hogy jelenetek eljátszása, megjelenítése helyett ezekről csak tudósítsa a közönséget, elbeszéljen. Mivel azonban Aranka és Józsi álmosan, fáradtan elhangzó mondatai cselekvésértékűek, nyers drámává keményedik ez a felvonásnyi párbeszéd, amely olykor ugyan nevetésre készítet bennünket, de érezzük, hogy tragédia van készülőben. A groteszk tragikomikumban egyre inkább a tragikus felhangok erősödnek fel, mígnem bekövetkezik a *Tótékat* idéző befejezés: Józsi megfojtja Polgár nénit, így áll bosszút azért a segítség-

Schwajda György: Himnusz. Tájszínház. Rendező: Kovács Frigyes. Jelmez és díszlet: Gombás Pataki Éva. Zenei munkatárs: Hernyák György. Színészek: Faragó Edit, Venczel Valentin, Arcson Rafael, Búbos András és László Sándor.

sorozatért, amit épp ez a lakótárs indított el. Különös segítség az, amittől annyira kétségbeeshet valaki, mint — ahogy idézett panaszmonológja — Aranka.

Miért akarnak Arankáékon segíteni? Mert Józsi iszik, s minden éjfélkor felkelti a családját, hogy elénekeljék a himnuszt, olykor — ha „ugat” — fültövön vágja Arankát, vagy a hajánál fogva vonszolja körbe-körbe, néha az udvarra állítja ki a feleségét és pici gyerekeit, s ott kell énekelniük, hogy aztán Józsi mindenkinek boldog új napot kívánjon. Különben nem rossz ember ez a Józsi, megbánó jámborsággal beszél a feleségével, s rendre Arankáknak szólítja. Kétségtelen, hogy Aranka segítségre szorul, de gyorsan kénytelen belátni, hogy a segítséssel együtt jár megalázásuk is. Feljelentik őket, pénzbüntetést szabnak ki rájuk, mivel ezt nem tudják kifizetni, a feljelentő ad kölcsönt, önzetlenül, takarékpénztári kamatra, a gyárbeli munkatársak rendet tenni, takarítani jönnek, de leisszák magukat, s kínozzák, gyötrik Arankát, a tévé dokumentumfilmlet forgat róluk, s a világ szégyeneként mutogatják őket, a hatóságok elveszik a gyerekeket, hogy állami gondozást kapjanak... S természetes, hogy Józsi is egyre gyakrabban veri a feleségét. Nem csoda, ha Aranka mindenkit utál, ha tiltakozik a segítség ellen, s ha hálával tekint férjére, amikor Polgár nénin bosszút áll.

Sivár világ, amely attól lesz tragikus is, szánni való is, hogy az író fonákjára állítja az emberi együttérzést, a segítő szándékot. Így válik egyszerre ez is, Józsiék szívszorítóan proli élete, s az is, a többiek segítsége, elviselhetetlenné, borzasztóvá. Kár, hogy Schwajda nem csak két szereplővel, Józssal és Arankával játszatja el a történetet, hanem fellépteti a gyári munkatársakat és a hatóság képviselőjét — az ő szövegüket is elmondhatta volna a két főszereplő, úgy, ahogy minden mást elbeszélnek —, s ezzel megtörte a dráma ívét, közhelyszereplőkkel és -mondatokkal hígította fel a sűrű drámaiságot.

Színészileg is ez a három epizódszerep a legnehezebben megoldható, könnyen jópofáskodó anekdotázássá (Búbos András és László Sándor) vagy patetikusan üres felháborodássá (Arcson Rafael) silányul, nem színezi és — főleg — nem erősíti az Aranka meg Józsi groteszken szánalmas sorsáról formálódó képet.

A két főszerep igazi színészi feladat. A legnehezebb lehet benne az, hogy egyetlen percig sem szabad színészkedni. A mindennapiság hitelével kell élni a szerepbeli életet, viselni a gyűrötséget, nehezen forgó nyelvvvel beszélni, életuntságot árasztani. Ebben nemcsak a szituáció, hanem az író lecsupaszított, egymásutániságukban fájdalmas groteszkéget kifejező mondatai is kiválóan segítik a színészeket. Faragó Edit és Venczler Valentin olykor talán túlságosan is rábízzák magukat az író mondataira, hagyják, hogy a szöveg beszéljen a színész helyett, de ekkor sem süllyed a jó előadás színvonala alá a jelenetek szintje. Azt mondanám inkább, hogy kissé leül ilyenkor az előadás, alábbhagy az a belső feszültség, amelynek megteremtéséhez a szituáció és a szöveg

mellett a színészek belső töltete, a hiteles fizikai jelenlét mellett a vele azonos hitelességű és feszültségű lelki jelenlétre is szükség van. A Tájszínház néven alakult színházi vállalkozás első bemutatója azonban a két főszereplő jeleneteiben sohasem válik érdektelenné, mindvégig megmarad elfogadható, profi szinten. Faragó Edit, akire a két hasonló feladatból a kevésbé hálás rész jutott, merészen vállalja a fásultságot, a fáradtság sűrke színeit, azt a belső zavartságot, amely elbizonytalanítja a nézőt, nem tudván hogy a színész szándéka szerint konfúz vagy készületlenség következtében. Aztán kiderül, Faragó Edit ilyen akar lenni, így ábrázolja Arankát. Venczel Valentin Józsiya egyszerre romlott és tehetetlen, gyermekien ártatlan és szerepjátszóan számító, ostoba és rafinált. Példás összjátékkal teremtenek egy emberien igaz, művészig majdnem hibátlan előadást, amelyet rendezőként Kovács Fri-gyes segített közönség elé.

Jó, fontos kezdeményezésre mutat a Tájszínház megalakulása és első, jól megválasztott bemutatója, amely majd akkor kerül igazi helyére, ha szembesül azzal a közönséggel, amely számára készült — a vajdasági falvak és kisvárosok elhanyagolt közönségével.

GEROLD László

TELEVÍZIO

AZ ÁTALAKULÓ PUSZTÁRÓL — TOVÁBBRA IS FELEMÁSAN

A jugoszláviai magyar irodalom máig megvalósulatlan, nagy témája a puszta és a falu átalakulásának művészi ábrázolása. Kísérletek voltak ugyan, sőt ha jól meggondoljuk, számtalan szociográfiai jellegű munka, vers, elbeszélés és regény igyekezett hiteles képet adni a falu népének életéről, az átalakulásról, a történelmi sorsfordulókról, ennek ellenére máig sem sikerült az ún. „vajdasági valóságot” írói eszközökkel és módszerekkel maradéktalanul ábrázolni.

Herceg János 1951-ben szociográfiai jellegű krónikában elevenen mutatja be az egykori nagybirtok szocialista átalakulását, de ugyanennek

Herceg János: *Szikkadó földeken*. Rendező: Vicsek Károly. Televízióra alkalmazta: Saffer Pál. Dramaturg: Molina Udovički. Operatőr: Apró Zoltán. Főbb szerepekben: Bicskei István (Csonka Miklós), Rövid Eleonóra (Aranka), Enver Petrovci (Dušan), Ljiljana Blagojević (Milka), Eugen Werber (dr. Kamocsai), Pataki László (gróf), Venczel Valentin (Branko), továbbá Ferenczi Jenő, Czehe Gusztáv, Horváth József, Fejes György, Ladik Katalin, Karna Margit, László Sándor, Faragó Edit, R. Várady Hajnalka, Medve Sándor, Szántó Hajnalka, Páthy Máttyás, Sánta Puszta Lajos. Belgrádi Televízió, 1987. XI. 9.